

8

AL. IORDAN

V. L. III, 8.

PREOCUPĂRILE LINGVISTICE
ȘI GRAMATICALE ALE LUI
V. ALECSANDRI

EXTRAS DIN «REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE»

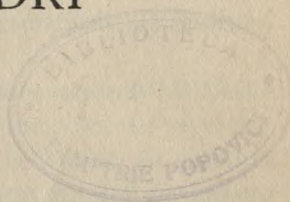
Nr. 1, IANUARIE 1940

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, BUCUREȘTI 1940

AL. IORDAN

St. J. Popovici,
omagiul autorului

PREOCUPĂRILE LINGVISTICE
ȘI GRAMATICALE ALE LUI
V. ALECSANDRI

EXTRAS DIN «REVISTA FUNDAȚILOR REGALE»

Nr. 1, IANUARIE 1940

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, BUCUREȘTI 1940

PREOCUPĂRILE LINGVISTICE ȘI GRAMATICALE ALE LUI V. ALECSANDRI

Acum câțiva ani, am dat la iveală câteva lucruri inedite ori puțin cunoscute din activitatea lui V. Alecsandri, în revistele *Viața Românească*¹⁾ și *Revista Istorică Română*²⁾.

Ca o completare a celor publicate atunci, mi-am propus să înfățișez acum preocupările lingvistice și gramaticale ale bardului dela Mircești.

Pentru a ne lămuri mai bine însemnătatea acțiunii lui Vasile Alecsandri, în acest domeniu — spun acțiune, căci se va vedea, din cele ce urmează, cât de propriu este acest termen, cu noțiunea ce-o include — trebuie să ne reamintim starea haotică ce domnea în *gramatica* și *limba cultă* românească, între anii 1850-1880, lupta acerbă ce s'a dus pentru impunerea anumitor aberații lingvistice, dintre care, este cred îndeajuns să menționăm pe cele susținute de T. Cipariu, G. Barițiu, A. T. Laurian, Massim, Arune Pumnul, I. H. Rădulescu — în cea de a doua parte a activității sale — și a atâtoră dintre emulii lor.

Printre acei care s'au ridicat cu mai multă tărie împotriva acestor *erezii lingvistice și gramaticale* și a dus o acțiune continuă, a fost și Vasile Alecsandri, care i-a combătut pe *stricătorii de limbă*, atât prin argumente filologice, cât și prin usturătoare înțepături satirice, cum a făcut de pildă în comedia *Rusaliile în satul lui Cremine*³⁾.

¹⁾ Al. Iordan, *Vasile Alecsandri inspiratorul lui Theodor Aman*, în *Viața Românească*, XXVI (1934), Nr. 4-6, pp. 60-61+3 pl.; Al. Iordan, *Cupa dela Montpellier*, în *Viața Românească*, XXVI (1934), Nr. 8, pp. 68-72+1 pl.

²⁾ Al. Iordan, *O gramatică a lui V. Alecsandri*, în *Revista Istorică Română*, vol. III, fasc. IV (1933), pp. 379-381.

³⁾ V. Alecsandri, *Teatru*, ed. Al. Iordan, Craiova, pp. 141-174.

Vasile Alecsandri a intrat în arena luptei de epurație a limbii românești, în anul 1855, când în paginile revistei sale *România Literară* combate întrebuițarea lui ũ (u scurt) în scrierea românească.

Astfel, sub titlul « ũ scurt sau Liude printre călărași »¹⁾, imaginează o scrisoare primită la redacție din partea lui ũ (u scurt) care, după ce-și descrie « jalnica » situație în care se găsește din cauză că *A avut într'o zi nenorocirea a trage luarea aminte a unui literat încheie astfel: Destul este de mare numărul slăvitorilor mei. Aibi milă de mine; fie-mi dușman ca să mă răstorni din postul în care am fost ridicat fără nici un merit personal și fără cât de puțină dorință din parte-mi.*

Problema lui u scurt o mai discută în *Autodafe a lui u scurt*²⁾ și *Iarăși răposarul u scurt...*³⁾.

Acest din urmă articol constituie răspunsul lui Vasile Alecsandri, la articolul « Răspuns Domnului C. Boierescu » din *Foae pentru minte, inimă și literatură*⁴⁾ prin care G. Bariț, printre altele, se ocupă și de *Autodafe a lui u scurt*.

După câteva ironii la adresa mintosului și mult stimatului nostru literator G. Bariț, Alecsandri conchide: « România literară » bucuroși s'ar apuca a desbate cu toată gravitatea de stil cerută grava materie despre ũ (u-cu scurt), numai să vadă că mult stimata Foae pentru minte și cl... ar face însăși vre-o deosebire între u plin și u scurt. Acum, cei care vor simplitatea cea mai mare în ortografie, au a se lupta în două părți: cu partizanii lui u greu și cu partizanii lui u ușor...

Frunză verde iarba grea

De mână că se lua

U-cu scurt cu Buchea Grea... și cl.

Tot sub formă de epistolă și în același ton ironic, este redactat și *Ablativul Ciune*⁵⁾ despre a cărui origine aflăm următoarele: *Născut dintr'un tată ce a murit de două mii de ani, din Gra-*

¹⁾ *România Literară*, București, 1855, Nr. 2 din 8 Ianuarie, p. 28.

²⁾ Idem, Nr. 4 din 22 Ianuarie, p. 56.

³⁾ Idem, Nr. 13 din 9 Aprilie, p. 164.

⁴⁾ 1855, Nr. 12 din 23 Martie 1855, pp. 60—61.

⁵⁾ *România Literară*, 1855, Nr. 3 din 15 Ianuarie, p. 40.

maticul Roman Ablativul, răsărit în parterul României noue ca o ciupercă antică și am cercat a trece drept floare.

Desnădajduit că nici unul din poeții nu au vroit să mă adopteze în versurile lor, când mai mulți din aceiași poeți mă întrebuințează cu profunzime în scrierile lor de proză Ciune conchide, nu-mi rămâne alta decât să mă retrag din limba românească, căci nu vroesc a ajunge în rândul pușchelilor și să aud în sfârșit pe Români zicând ciune pe limba-ți, în loc de pușche pe limba-ți.

Continuând cu persiflarea latinizatorilor limbii, Alecsandri publică *Un model de stil epistolar în limba nouă*¹⁾, care prin savoarea ce răspândește din împerecherea hibridă a cuvintelor artificiale, poate sta alături de *Prandiulu academicu*²⁾ al lui Al. Odobescu.

Intru cât *Un model de stil epistolar...* reamintește dialogul dintre Iorgu și Gahița din *Iorgu dela Sadagura*³⁾ dăm mai jos, în întregime epistola:

Cu macsimă sinceritate sărut mâna, cucoană P.: — Infelicitatea m'au vetat de a vă revedé de la întiuriuna d-voastră prin Dorohoiu, încât cognitatea D-voastră ce atunce, prin vrerea Inaltei Provedinți o am căpătat-o, și longitudinea timpului m'au transformat într'o confuziune aprocsimativă a unui vis brilant ce fantaziunea mi-ar fi produs în concesiunea somnuală a lumeștilor opere. Inșă sper că cu invergiunea mea în Capitalie, pe D-voastră vă voi revedé și pe secundul fratelū ligibilul X., cărui, având onoare, vă rog ai adresă cuvenitele complimente. Iar pe ceilalți ai mei maiori și egali consengenți ce timpul prin a sale diverse catastrofe m'au vetat ai cunoaște, vă rog a le adresa complimente. — In fine, am considerăciune a mă substitua a d-voastră minor consengent și gata spre serviciune!

Precât am putut înțelege din acest balmuș literar dres cu macsim, cu maiori, cu înturiune, cu longitudine, cu consengenți, cu invergiuni, cu cognitate și cu ligibilul X., sărmanul!... autorul a vroit să zică frumoase lucruri și să exprime poetice idei, dar a isbutit numai a naște o stahie epistolară care a trebuit negreșit să sperie foarte mult pe cucoana P..

¹⁾ *România Literară*, 1855, Nr. 9 din 27 Februarie, p. 116.

²⁾ Al. Odobescu, *Opere complete*, vol. II, București, 1908, pp. 137—138.

³⁾ V. Alecsandri, *Teatru-Comediile*. Ediție comentată de Al. Iordan, Craiova, pp. 273—281.

Imi închipuesc efectul ce ar produce asupra inimei unei Românce un neologist pedant care iar zice declamând: Belo! te amă cu măximă pasiune și sper că vocea mea va penetra în anima d-tale, căci la din contra, de și sunt ligibil, voiui cădea în eterna concesiuine somnuală a lumeștilor opere!!!!

Ultimul articol prin care Vasile Alecsandri se ocupă de limbă, în *România Literară* este *O basaconie limbistică*¹⁾, înfierându-l pe Nifon Bălășescu, creatorul unui cuvânt de șaptesprezece silabe, mai lung cu o silabă de cât cele mai lungi versuri românești.

Intr'adevăr, după chiar indicațiile lui Alecsandri, în ediția a treia a abecedarului său²⁾, Nifon Bălășescu întrebuițează următorul cuvânt: « monorificabilitudinaționalitate », care dacă cineva s'ar ispiti a-l rosti precum trebuie să se rostească cuvintele unei limbi, mă tem că nu i-ar mai rămâne suflare... Doamne, Doamne! de multă limbistică ce au dat peste capetele noastre, or să ajungă copiii noștri a ieși din școală cu limba de un cot, ca și cuvintele ce sînt siliți a învăța și a rosti, sărmanii.

Evenimentele politice din anii următori îl sustrag pe Vasile Alecsandri dela preocupările culturale și lingvistice, chemat fiind să aducă țării servicii pe alt tărâm.

Astfel, el face parte, în 1858, din guvernul căimăcăniei lui St. Catargiu, B. Sturdza și A. Păun, în calitate de ministru al externelor, iar mai apoi, sub domnia lui Alexandru I. Cuza, îl întâlnim, fie ca titular de departament, fie ca membru al Parlamentului, ca trimis extraordinar la Paris, Roma ori Londra.

Dar, câtă vreme a lipsit din țară, V. Alecsandri a căutat ca, paralel cu misiunile sale politice, să facă cunoscut poporul român peste hotare și prin realizările sale poetice, tipărind la Paris³⁾, Helford⁴⁾, Berlin⁵⁾ și Brașov⁶⁾ traducerea volumului de *Balade*⁷⁾,

1) *România Literară*, 1855, Nr. 14 din 16 Aprilie, p. 176.

2) N. Bălășescu, *Abecedarium pentru scolele începătore*. Ed. III-a, 1854, p. 14.

3) *Ballades et chants populaires de la Roumanie...*, Paris, 1855, 199 p.; *Les doinas — poésies moldaves...*, Paris, 1855, 164 p.

4) H. Stanley, *Rouman Anthology...*, Helford, 1856, XX+226 p.

5) *Rumänische Volkspoesie...*, Berlin, 1857, XVI+178 p.

6) I. K. Schuller, *Rumänische Volkslieder*, Hermannstadt, 1859, XX+113 p.

7) *Balade (cântice bătrânești) adunate și îndreptate*, Iași, 1852—1853, III+100 p. (I), 2 f.+104 (—106) p. (II).

după cum a căutat să arate străinătății marile afinități ale limbii române cu celelalte limbi romanice, prin publicarea celei dintâi gramatici românești în limba franceză ¹⁾.

Această gramatică a alcătuit-o Alecsandri din îndemnul lui I. A. Vaillant, ajutat fiind de Al. Papadopol-Calimah și A. Ubicini ²⁾.

Tipărită la Paris în 1863, ea a fost însă încheșată la München, un an mai înainte, într'una din camerele hotelului *Bavaria*, unde poposiseră cei trei prieteni, în drumul lor spre capitala Franței.

Principiile care au stat la alcătuirea gramaticii ne sunt precizate de baronul Adolph d'Avil, în cronică ce-a publicat într'unul din numerele revistei *Revue de deux mondes* ³⁾ și din care reproducem următorul fragment:

La nouvelle grammaire dont nous saluons avec plaisir l'apparition comme un nouveau lien entre la France et la Roumanie est écrite en caractères latins d'après le système orthographique qui tend à se généraliser dans les Principautés-Unies. Le plan en est bien conçu, l'exposition claire, les vocabulaires et dialogues bien coordonnés.

L'autorité littéraire du faux Mircesco garantit suffisamment que nous y trouverons la vraie fleur de la langue de son pays, et non pas la langue artificielle et composite des indiscrets néologues, espèce de mosaïque grotesque dont l'auteur s'est moqué spirituellement dans l'une de ses comédies ⁴⁾.

Din prefața lui Ubicini, aflăm că Vasile Alecsandri avea în acel timp preocupări de lingvistică comparată, căci iată ce afirmă Ubicini:

Le poète roumain Basile Alecsandri m'a communiqué une liste contenant plus des deux cents mots, qu'il a extraits des oeuvres de Rabelais, et qui, disparus aujourd'hui de notre langue, se sont conservés dans celle de la Roumanie avec leur forme et leur acception anciennes ⁵⁾.

¹⁾ *Grammaire de la langue roumaine*, par V. Mircesco, précédée d'un aperçu historique sur la langue roumaine, par Ubicini, Paris 1863, XXVI+179 p.

²⁾ Al. Iordan, *O gramatică a lui V. Alecsandri*, în *Revista Istorică Română*, 1933, vol. III, fasc. IV, pp. 380—381.

³⁾ *Revue de deux mondes*, 1863, vol. I, p. 1022.

⁴⁾ Aluzie la comedia lui V. Alecsandri, *Rusaliile în satul lui Cremene*.

⁵⁾ V. Mircesco, *Grammaire*, pp. VI—VII.

Lista de care vorbește Ubicini o găsim tipărită mai târziu în *Convorbiri Literare* sub titlul *Din albumul unui bibliofil* ¹⁾, despre care va fi vorba mai departe.

Opiniile sale lingvistice, Vasile Alecsandri nu și le-a manifestat numai pe calea tiparului, ci și prin corespondență — mai ales în aceea purtată cu Iacob Negruzzi — secretarul societății *Junimea* și redactorul *Convorbirilor Literare*.

Această corespondență prezintă un interes deosebit, mai ales dacă ținem seamă de rolul hotărâtor pe care l-au jucat *Convorbirile Literare* fie direct, fie indirect prin colaboratorii săi, la fixarea ortografiei românești; de aceea voi insista în mod deosebit asupra ei și voi reproduce fragmentele caracteristice prin care Alecsandri își manifesta opinia, fie asupra lingvisticii în genere, fie numai asupra unei chestiuni speciale, cum este cazul cu scrisoarea din 2 Septembrie 1867, în care se ridică împotriva cuvântului *rumîn* întrebuințat de Titu Maiorescu.

Trimițând pentru *Convorbiri* o poezie, o însoțește cu următoarea reflecție: *vă alătur o mică poezie română... nu rumîna (Aș dori mult să știu pentru ce d-l Maiorescu vroiește să facă din poporul român un popor colorat, rumîn. Imi place a crede că d-lui nu are de scop a trata de Peaux rouges pe compatrioții D-sale)* ²⁾.

Câteva luni mai târziu, la 20 Martie 1868, referindu-se la acțiunea critică începută de T. Maiorescu, Alecsandri îi scrie lui Iacob Negruzzi:

D-l Maiorescu va face un mare serviciu limbei și literaturii noastre, combătând tendința transilvană de a le poci sub cuvânt de-a le latinisa orbește, sau, mai bine zicând, de-a le brașoveni ³⁾.

Se știe că, în timpul revoluției dela 1848, Vasile Alecsandri se refugiase împreună cu un grup de fruntași ai vieții politice și culturale din Moldova, în Bucovina.

Cu acel prilej, s'au stabilit legături de prietenie între el și conducătorii ziarului *Foaea Societații pentru literatura și cultura*

¹⁾ *Convorbiri Literare*, 1876, Martie, pp. 420—423.

²⁾ V. Alecsandri, *Scrisori*, ed. Il. Chendi și E. Carcalechi, Buc., 1904, p. 27.

³⁾ V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 33.

române din Bucovina ¹⁾, în coloanele căruia a colaborat mai târziu Alecsandri.

Modul însă cum au înțeles cei dela *Foaea Societății din Bucovina* să prezinte scrisul lui Alecsandri, adaptându-l ortografiei pumniste, l-a nemulțumit pe poet, nemulțumire pe care și-o manifestă în scrisoarea din 10 Aprilie ²⁾.

Cum odată cu înființarea *Societății Academice* ³⁾, devenită mai târziu *Academia Română* ⁴⁾, s'a pus problema stabilirii ortografiei românești, și cum asupra acestei probleme aveau să decidă filologii ardeleni, a căror concepție este cunoscută, Alecsandri vrea să ferească de această pacoste cel puțin *Ținimea* și *Convorbirile* și, de aceea, îi scrie lui I. Negruzzi, la 24 Aprilie 1868:

Lasă pe Beoțienii-Ardeleni să creadă că au descoperit cuadratura cercului, fiindcă unul din ei, într'o oră de aberăciune, a suferit de facere în « elucubrăciunea ciumelui » și a jultuit pe biata limbă română cu această monstruositate. Beoțienii nu au produs nimica în domeniul adevăratei literaturi și nu au nici cel mai mic drept de a se constitui legislatorii limbei române; ei sunt condamnați a pătimi de « ciune » și de « țiuine » ca de boale fără leac ⁵⁾.

Ținimea hotărîndu-se să ia atitudine fățișe împotriva *ciuniștilor*, Alecsandri primește această știre cu vădită bucurie, după cum reiese clar din scrisoarea trimisă lui Iacob Negruzzi, la 1 Noembrie 1869 ⁶⁾.

După doi ani *Ținimea* începe dezbaterile privitoare la revizuirea propriei sale ortografii.

Alecsandri neputând lua parte la discuții, printr'o scrisoare, datată 8 Ghenar 1872, îi face cunoscut lui Iacob Negruzzi, punctul său de vedere, care, pentru interesul deosebit ce-l prezintă prin sinteza ce-o face întregii sale concepții lingvistice, o reprodus în întregime:

¹⁾ Redactor și editor dela 1 Martie 1865 până la 1 August 1866 Ambrosiu Dimitrovițae; dela 1 August 1866 până la Decembrie 1869 când și-a încetat apariția *Foaea*... a fost condusă de I. G. Sbiera.

²⁾ V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 34.

³⁾ 26 August 1867, Decretul Domnesc Nr. 1246.

⁴⁾ 29 Martie, 1876, Decretul Domnesc Nr. 749.

⁵⁾ V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 36.

⁶⁾ Idem, pp. 49—50.

Mircești, 8 Ghenar 1872.

Iubite Domnule Negruzzi,

«Intorcându-mă dela Iași la Mircești, am găsit scrisoarea D-tale din 26 Decembrie, anul trecut, prin care îmi faci cunoscută decidera ce ați luat a vă întruni câțiva membri ai Junimei, pentru regularea unor dificultăți ortografice. Neputând să mă mai reped la Iași până după întoarcerea mea dela București, unde am să plec în curând, voiesc a vă espune opinia mea asupra punctelor nelămurite încă.

Înainte de toate, sînt de părere a se adopta o ortografie simplă, pe care să o poată învăța și deprinde lesne atît Romîinii, cît și străinii. Aș dori ceva care să se fixeze în minte *a prima vista* pentru a evita astfel elevilor o pierdere de timp prețios, pierdere regretabilă și recunoscută de toți filologii greci și francezi. Cine a fost osîndit a studia limba elenă, știe cîtă bătaie de cap a suferit pentru ca să (se) familiarizeze cu regulele ortografiei acelei limbi. Asemine și acel ce a învățat limba franceză a blăstămat de o mie de ori încurcătura ortografiei care l'a făcut a perde ani întregi în labirintul ei.

Ortografia trebuie să fie un mecanism inteligent pentru scrierea unei limbi, ear nu o știință adîncă, încâlcită, nesuferită, ce absoarbe o mare parte din capitalul inteligenții și întîrzie studiile serioase și folositoare. Asemine știință, la care s'au dedat mai cu deosebire frații noștri din Transilvania, e de natură a face chiar din Apolon un pedant grotesc și *anost*, cum zic la București.

Să ne ferim dar de mania celor ce voiesc a împodobi limba romîină cu un vâl de pedantism și (să) ne gîndim că trăim într'un secol, unde avem multe de învățat, într'un secol de activitate producătoare pentru binele comun al omenirii, ear nu în acel timp de trîndăvie în care filosofii din Byzanț se cufundau în certe asupra ortografiei, pe cînd Otomanii erau sub zidurile orașului.

La 1848 și cu cîți-va ani mai înainte, era nevoie de a combate notele din Petersburg, care ne atribuiău o origine slavă; atunci ori-ce armă a fost bună: Istorie, geografie, etnografie, poezie populară, datine strămoșești, limba mai ales, limba purificată de slavonizare, de slove, și chiar ortografia cît de latinisată, cît de

încurcată... toate au fost întrebuițate cu succes pentru a proba că sîntem de neam latin, că ne coborîm din Traian. Și lumea, în fine, ne-a crezut.

Acum însă, că am dobîndit diplomul nostru de naționalitate, acum dar cînd toată Europa ne numește Romîni și țara noastră, România, e timp să ne mai descurcăm de atîtea arme apăsătoare, să ne mai ușurăm umerele, pentru ca să pășim cu pas mai grabnic pe calea deschisă.

Am cîștigat procesul nostru în lume, am redobîndit numele nostru adevărat de Romîni, să probăm acum că sîntem Romîni înțelepți, practici, spirituoși, ear nu grei de minte, pedanți, uricioși.

Plecînd dela acest punct de vedere, eu sînt de părere să respectăm armonia limbei, să ne conducem de notele ei armonioase, și să ne ferim de tot ce ar produce cacofonii în concertul ei. Așa, trebuie să lepădăm pe *ciune* și *țiune*, ca niște sunete disgratioase care înmulțindu-se, prefac armonia limbii noastre într'o țuitură chinezească.

Sînt de părere să înlăturăm pe *qu* și să lăsăm pe *c* în cuvîntul *cerere*... (să-l păstrăm însă în nume proprii sau tehnici: *Sixt quint*). Cît pentru ofticosul *ph* să-l trimitem la *Eaux bonnes*.

a) Cuvîntul *care* nu trebuie modificat la declinare; el este nevariabil ca și cuvîntul *qui* în limba franceză. *Cari*, pl. de la *care*, dacă s'ar adopta, ar da loc la culamburi (*sic*), de care negreșit ar profita d-l Paicu; *cari* este și pl. dela *car*, verme; *cari* este și un timp al verbului a *căra*.

b) *x* — să se scrie *cs*... *Alecsandri*, căci litera *x* e formată de un *s* și un *c* lipite de spinare și cu dreptul ar trebui să se pronunțe *sc*, *scaun*.

c) *đ* și *z* după cuvînt: *đioa*, *Zoe*, *đic*, *zadar*, *đece*, *așeđămînt*, *magazie*.

d) Duplicarea consoanelor trebuie respinsă ca una ce aduce confuzie în mintea elevului și produce ades monstruoșități ridicole pe hîrtie. Am văzut scris astfel cuvîntul *addăppăturră*.

e) La imperfectul conjug. 4 să se scrie *gîndiam* pentru că verbul este în *i*, a gîndi, — însă la subjonctiv să se scrie *socotească*, pentru că derivă din *socotesc*.

f) Apostroful nefiind întrebuițat decît spre a ținea locul unei

vocale eliminate, găsesc că e mai rațional să se scrie: *gîndit-ai*, decât *gîndit'ai*, *datu-mi-s'a* de cît *datu'mis'a*, etc.

g) Cît pentru *ă*, știi că i-am fost totdeauna dușman neîmpăcat, căci l'am considerat ca pe un parazit ce a înlocuit pe slavonescul ѣ, adăogat de părinții noștrii la finitul cuvintelor. Il admit numai ca semn de plural la verburile... *eu merg*, *ei mergă* și *eu făceam*, *noi făceamă*; iar cît pentru substantive îl declar o aninătură grotească, ca și cum un Român și-ar anina cozi de frac la mintean; asemenea pentru adverbe, adăogirea lui este o insultă pentru inteligența Romînului. Ori care strănepot al lui Traian este înzestrat cu destulă isteție de spirit, pentru ca să priceapă că un *om perfect* se bucură de un *adjectiv* măgulitor și că *lucrînd perfect*, el produce un adverb demn de un perfect. Nu are nevoie Românul ca să-i băgăm pe *ă* în ochi, pentru ca să înțeleagă sensul unui adjectiv și al unui adverb, și prin urmare e de prisos a-l lăntui în regule ortografice, pe cît (de) complicate, pe atît (de) sterile.

După părerea mea, năvălirea lui *ă* în scriere este fatală în mai multe priviri: el oprește replegiunea scrisului și a tiparului; dă paginilor scrise sau tipărite un aspect uricios în care domnește un *ă*, *ă*, *ă*, *ă*, *ă*, *ă*, nesfârșit, ca un urlet de rău augur; face pe Român a nu ști cum să citească, căci el în vorbă zice ades *omu cela*, în loc de *omul cela*, și când citește *unu omu* îi vine să pronunțe toate literele; în fine *ă* produce și o dificultate regretabilă pentru cetirea versurilor. De pildă:

M'amă dusă să vădă pe câmpă ună cală. Iată un vers pe care declar eu însu-mi, cu toată deprinderea ce am de a ceti versuri, mi-e greu a *prima vista* să-i ghicesc armonia, cînd, de ar fi scris astfel:

M'am dus să văd pe câmp un cal, nu aș simți nici o sfială ca să-l rostesc.

Prin urmare, sînt de părere a se scrie: *un om perfect*, *lucrează perfect*. *Recunoscînd* — *făcut și făcutu-l'ai*, *văzutu-l'ai* — *dăndu-i-se*.

Pentru ce acest *ă* în făcutu-l'ai?

Pentru că romînul are urechie armonioasă și îi sună mai bine așa, de cît *făcut-l'ai*, precum îi sună mai bine *calul*, decît *cal'l*.

După socotința mea, adevăratul articol bărbătesc — nu este *lu* ci *ul* — corumpere de *il* italianesc și *el* spaniol... Așa, cînd romînul zice *calul*, el pronunță *cal* (fără *u*) și adaogă articolul *ul*,

Ergo... Vade retro ũ.

h) De vreme ce scriu *nasc*, e logic să scriu *nasci*, însă românul ce posedă armonia în ureche și pe vârful limbei, va pronunța *naști*, fiind mai puțin aspru la auz.

i) Pentru *ș* și *ș*, trebuiesc păstrate semnele *î*, și *ă*, pentrucă sînt unele cuvinte imitative pentru *vîjîe*, *filfîe*, care sunt de o mare importanță pentru poesia descriptivă.

Aceste sînt ideile mele nestrămutate asupra puncturilor de ortografie ce mi-ai expus în scrisoarea d-tale. Acum faceți, hotărîți, cum vă va lumina simțul bun și armonia »¹⁾.

În 1870—72, proaspătul profesor de limba elină la liceul central din Iași, I. D. Caragiani, publicînd: *Cursu completu de gramatica ellenă*²⁾, Alecsandri într'o scrisoare din 27 Mai 1874, către I. Negruzzi îi face o severă critică ortografiei lui Caragiani³⁾.

Referindu-se la seria scrisorilor lui Negruzzi, prin care acesta discută principiile ortografice și lingvistice, Vasile Alecsandri îi scrie în Decembrie 1877, următoarele:

*Scrisorile ce publici în Convorbiri*⁴⁾ vor avea un rezultat folositor, căci ele sunt bine rezonate și limpede scrise. Urmează înainte, însă când îi trata cuvîntul onor, fă-mi hatîrul dacă mă iubești, să combați pe onoare și să admiți pe bărbatul ei onorul. Cu toată deferența cuvenită secului frumos, sunt împrejurări unde trebuie să-i facem infidelități⁵⁾.

Incheind cu laturea epistolară a activității lingvistice și gramaticale a lui Alecsandri, trec la o scurtă expunere asupra celor două articole ale sale *Dicționarul grotesc*⁶⁾ și *Din albumul unui bibliofil*⁷⁾, apărute în *Convorbiri Literare*.

Dicționarul Grotesc este socotit de Vasile Alecsandri o critică foarte serioasă, iar nu o colecție de glume⁸⁾.

¹⁾ V. Alecsandri, pp. 54—57.

²⁾ *Iassi*, 1870—72, IX+340 p., I, 3 f+288 p., II.

³⁾ V. Alecsandri, *Scrisori*, pp. 66—67.

⁴⁾ Cf. *Convorbiri Literare*, X, pp. 17, 77, 241, 313, 405.

⁵⁾ V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 94.

⁶⁾ *Convorbiri Literare*, III (1869), Nr. 11, pp. 172—178 și Nr. 18, pp. 305—309.

⁷⁾ *Convorbiri Literare*, IX (1875), Nr. 9, pp. 333—339 și IX (1876), Nr. 11, pp. 420—423; X (1876), pp. 136—143; X (1876), pp. 188—192.

⁸⁾ V. Alecsandri, *Scrisori*..., p. 50.

Dacă nu toate cuvintele, împotriva împământării cărora s'a ridicat poetul, au dispărut din limba noastră, nu este mai puțin adevărat că o bună parte din ele au avut o viață pe cât de efemeră, pe atât de ridicolă.

Oricum însă, critica lui Alecsandri ni-l înfățișează, nu numai înzestrat cu mult bun simț, ci și cu bogate cunoștințe lingvistice.

Câteva exemple ce voi produce, cred că vor justifica îndeajuns această afirmație. Înainte de aceasta însă, găsesc nimerit a reproduce un fragment din introducerea ce-o face poetul, dicționarului său, din care se va vedea concepția sa referitoare la influențele ce se exercită asupra unei limbi:

Episodul confuziei limbilor din turnul Babel este o metaforă poetică ce exprimă efectul influenței pedantismului în omenire.

În adevăr, acea influență, când năvălește asupra influențelor începătoare, ia adeseori caracterul unei calamități fatale, căci ea ametește mințile, denaturează înțelesul cuvintelor, turbură cugetele și întipărește pe fruntea adepților ei o expresie pretențioasă, precum Iesuitismul dă fisionomiilor o aparență de ipocrisie... Nimic mai regretabil decât a vedea un popor ce se deșteaptă din întunericul barbarismului să cadă în ghiarele pedantismului. El este ecșpus la cea mai cumplită nenorocire, la nenorocirea de a deveni grotesc ¹⁾.

Cuvintele analizate de Alecsandri în al său dicționar sunt: *onoare, pudoare, amoare, amare, beleță, ciune, țiuine, țione, inimici, minte, lăcrămioare, poezii noi, redactor, rumîn, uă, vergură, animă, a încinge, garanță, prospect, văzută, ținută, tele, sele, eredu, neglesu, regres, morb, morbos, morboasă, morboși, ord, orduri, răsbel, popul, președinte, ședință, rominism.*

Din această listă de treizeci și opt de cuvinte, prezint ca exemplu de modul cum Vasile Alecsandri concepea critica lingvistică, pe *vergură*, pentru motivul că acest cuvânt a determinat un răspuns al lui B. P. Hasdeu ²⁾:

«*Vergură*». «*Fecioară*», după limba veche; «*vergină*» după limba nouă. *Latinește*: «*virgo, virginitas*». *Franțuzește*: «*vierge, virginité*». *Italianește*: «*vergine*». *De unde dar cuvântul «vergură»?*

Aș da toate sistemele limbistice de peste Milcov, de peste Molna

¹⁾ *Convorbiri Literare*, III (1869), Nr. 11, p. 172.

²⁾ B. P. Hasdeu, *Alecsandri linguist*, în *Columna lui Traian*, 1877, pp. 87-89.

și de peste Carpați, — (nu adaog și de peste Prut, pentru că Basarabia a scăpat până acum de asemenea epidemie); aș da, zic, toate acele sisteme și ceva încă pe deasupra, ca să văd și să studiez cu ajutorul științei frenologice conformarea tidvei din care a eșit «vergura». Curios și mult grotesc trebuie să fie acel calup, unde se deformează astfel tot ce este mai grațios.

Dacă ficele drăgălașe a României ar semăna cu acest cuvânt prin care un pedant grosolan le-a stigmatizat, negreșit că ar îmbătrâni, sărmanele! și ar muri în «verguritatea lor»! căci lumea ar fugi de ele ca de niște dihanii spăimântătoare și scăpate din bizuniile stahiilor.

Tu dintr'ai căruî crieri, în oră de turtură,
A isbucnit la soare hidoasa ta vergură!
Să aibi parte de dânsa și 'n veci să fii iubit
De iasma care poartă un nume-așa pocit ¹⁾.

B. P. Hașdeu, neîmpărtășind argumentele lui Alecsandri, ia apărarea vergurei, susținând că acest cuvânt se întâlnește atât în unele cărți vechi, cât și în producțiuni populare, încheindu-și pledoaria astfel:

Și fiindcă d-l Alecsandri își încheiă spirituala'i butadă contra «vergurei» printr'o glumeață maledicțiune în versuri, fie-ne permis și noă de a'i zice:

Poete 'ncărunțite, ce 'n oră de mânia
Impingi, fără astîmpăr, bătrâna «verguriă»
Tu însuți nu ești tînăr, dar și moșneag de-ai fi,
Poete 'ncărunțite, noi tot te vom iubi,
Căci tu și 'n eara vieții dai raze de căldură...
Să nu te mai legi însă năprasnic de vergură!

S'o lași în pace, cu atât mai mult că, dacă ne vom pune pe tărîmul gustului de eufonia, totuși:

Decât cu - cioară
Dela «fecioară»,
Mai bine - gură
Dela «vergură» ²⁾

¹⁾ Convorbiri Literare, III (1869), Nr. 11, p. 178.

²⁾ Columna lui Traian, 1877, p. 89.

Din seria de articole cuprinse sub titlul *Din albumul unui bibliofil*, de un interes deosebit mi se pare cel în care Alecsandri se ocupă de vocabularul lui Rabelais, de care am văzut că se face mențiune și în prefața *Gramaticii* apărută la Paris în 1863 ¹⁾.

Lista cuvintelor din opera lui Rabelais, dispărute din limba franceză, dar existente în cea română, Vasile Alecsandri o precede de o introducere, pe care o încheie cu următoarea observație:

Nația franceză se mândrește cu drept cuvânt de geniul profund și de spiritul galic a lui Rabelais, căci scrierile lui sunt un adevărat tezaur de erudiție, dar acele scrieri au totodată și pentru noi un interes neprețuit fiindcă ele conțin mulțime de cuvinte românești uitate astăzi în Franța și uzitate la noi cu propriul lor înțeles. Eată aici o mână de termeni vechi care se par că vor deștepta spiritul de investigare a filologiei noastre ²⁾.

Urmează apoi o listă de o sută zece cuvinte, extrase din *Gargantua și Pantagruel*, precum și un număr de treisprezece zicători, proverbe și expresii, din care amintesc: *abscons* = ascuns, *absters* = șters, *adiouda my* = ajută-mă, *apostole* = apostol, *angust* = îngust, *alinter* = a alinta, *barde* = bardă, *basme* = basmă, *cere* = ceară, *crud* = crud, *cobbitt* = scobit, *coste* = coastă, *draco* = dracul, *dateur* = datător, *despriz* = dispreț, *à la dévallée* = devale, *ésventer* = a svînta, *furt* = furt, *hayt*, *hayt* = hait, *haye*, *haye* = hai, hai, *jus* = jos, *locuste* = lăcuste, *moult* = mult, *moust* = must, *mutte* = mută, *ond*, *d'ond* = unde, de unde, *paulme* = palmă, *pennes* = pene, *phlosque* = ploscă, *roupte* = rupt, (*Fuir à la rouverte* = a fugi în ruptul capului), *sugce* = sugă, *sarpe* = șarpe, *tourte* = turtă (pâine de secară), *tumba* = tumba, *umbre* = umbră, *verde* = verde, *vene* = vînă, *verme* = vierme, *yssit* = eșit.

Il vous mettra la tête au rez des pieds = Ți-a sta capul unde îți stau picioarele.

Couvercle digne du chaudron = După tingire și capac, etc. etc. ³⁾.

Ideile susținute de Vasile Alecsandri atât în articolele din *România Literară* ⁴⁾, cât și în corespondența cu Iacob Negruzzi ⁵⁾

¹⁾ V. Mircesco, *Grammaire...*, pp. VI—VII.

²⁾ *Convorbiri Literare*, IX (1876), Nr. 11, p. 420.

³⁾ *Convorbiri Literare*, IX (1876), pp. 421—423.

⁴⁾ *România Literară*, 1855, Nr. 2, 3, 4, 9, 13, 14.

⁵⁾ V. Alecsandri, *Scrisori*, pp. 27, 33, 34, 36, 49—50, 55—57, 66—67, 91.

ori studiile publicate în *Convorbiri Literare* ¹⁾ le-a transpus și în discuțiile din sânul Academiei Române ²⁾.

El se ridică mai ales împotriva menținerii lui *ă* (u scurt) și a introducerii în dicționarul Academic a *locuțiunilor formate pe la hale și mahalale, nici cuvintele rău făcute de unii avocați și scriitori fără cunoștințe, nici obscenitățile* ³⁾.

Cât despre *ă* (u scurt), a cărui întrebuințare o socotește de prisos, chiar dacă ar fi gramaticală, căci și gramatica trebuie să se conforme cu armonia limbii, iar nu cu aceea a accentelor dialectale ⁴⁾, îi cere suprimarea, căci, prin el *întreținem confuziunea pentru străini, cacofonia pentru ureche și împovărare pentru scriere* ⁵⁾.

Acelora dintre academicieni care susțineau necesitatea latinizării limbii române, aducând ca argument *motivele naționale* le răspunde Alecsandri, pe cât de incisiv, pe atât de documentat, în ședința dela 11 Aprilie 1880, răspuns pe care-l cunoaștem din următorul rezumat:

D-nul Alecsandri zice, că era foarte român și atunci când a scris cu cirilica. Pe când Nesselrade contesta originea occidentală a națiunii române, era naturală din parte-ne o reacțiune în sensul latin, chiar până la exagerațiune, după cum a făcut, între alți, repositul Heliade. Astăzi însă, toți ne cred că suntem latini. Ori cum am scrie noi cuvântul « om », fie chiar cu litere turcești, el tot va fi frate cu francezul homme sau cu italianul « uomo », iar nu cu germanul « mensch » sau cu grecul άνθρωπος. De aceea, chestiunea națională fiind cu totul independentă de chestiunea ortografică, să nu căutăm în ortografie altceva de cât numai simplitate. Să vorbim românește și să scriem foneticește. Să nu ajungă și Români, din cauza dificultăților ortografice, la bătaia de cap a Francesilor, la care

¹⁾ *Convorbiri Literare*, III (1869), Nr. 11, Nr. 18, IX (1875), Nr. 9; IX (1876), Nr. 11; X (1876), Nr. ..., Nr. ...

²⁾ *Analele Academiei Române*, S. II, I, II (1879—80), p. 404; idem vol. III (1880—81), p. 179; idem, vol. V (1882—83), p. 137; idem, vol. VI (1883—1884), p. 63; idem, p. 66e idem, p. 121.

³⁾ Idem, T. V. (1882—83), p. 137.

⁴⁾ Idem, VI, p. 66.

⁵⁾ Idem, idem.

până și un Lamartine făcea erori de ortografie. Națiunea română în orice caz, nu va pieri din lipsa unui *ă* scurt! ¹⁾

Incheind cu expunerea activității desfășurate de Vasile Alecsandri în domeniul lingvistic și gramatical, voi încerca să rezum care erau concepțiile sale în acest domeniu.

Pleda pentru o ortografie simplă « care trebuie să fie un meca-nism inteligent pentru scrierea unei limbi, ear nu o știință adîncă încîlcită, nesuferită... »

Cerea să se pună capăt latinizării vocabularului limbii române și să se stăvilească năvala cuvintelor *grotești*, indiferent de proveniența lor.

Recomanda cercetarea limbii poporului — *tezaurul cel mai scump... simbolul sacru al naționalității noastre* — care singură păstrează nealterată limba românească și primarea *gustului, a armoniei și esteticii*, la formarea limbii.

Preconizează ortografia fonetică, iar nu pe cea etimologică.

Era împotriva terminațiilor în: *ciune, ține, țione, și minte*.

Combătea menținerea lui *ă* (u scurt), admitîndu-l doar pentru deosebirea pluralului de singular.

Adoptase pe *î* și imperfectul conjugării a patra în *i*.

Cerea înlocuirea lui *qu* prin *c*.

Sușinea utilizarea lui *care* și pentru plural, în locul lui *cari*.

Propunea ca în loc de litera *x* să se adopte *cs*, întrucît *x* este rezultat din unirea literelor *s* și *c*.

Era pentru menținerea apostrofului doar în cazurile când acesta indică elidarea vreunei litere, în toate celelalte cazuri să fie înlocuit prin — trăsura de unire.

Socotea că literile *d* și *z* să fie întrebuițate, ținîndu-se seama de origina cuvintelor.

În sfârșit, cerea îndepărtarea literelor duble scriindu-se pretutindenî cu un singur: *m, n, p, s*, etc.

După cum se vede din această succintă prezentare, comparată cu stadiul actual al ortografiei și gramaticii românești, aproape unanimitatea punctelor susținute de Vasile Alecsandri, sunt valabile astăzi.

Fără a avea o specială pregătire filologică, V. Alecsandri, că-

¹⁾ *Analele Academiei Române*, vol. II, p. 404, Seria II-a, 1879—80.

lăuzit mai ales de bun simț și spiritul limbii române, a trasat acum aproape șapte decenii liniile fundamentale ale gramaticii și ortografiei românești și nu este exclus ca el să fi exercitat o puternică influență asupra contemporanilor săi, fie pe cale epistolară, fie prin formele întrebuițate de el și în scrierile sale, și să-i fi determinat să adopte punctul său de vedere privitor la ortografie și gramatică.

